

ÕIGUSKANTSLER

Minister Kristen Michal
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 9.05.2011 nr 15-5/4935

Õiguskantsler 17.06.2011 nr 6-1/090671/1103112

Seisukoht vastuolu puudumise kohta

Austatud minister

Pöördusin 06.08.2009 ja 01.04.2011 Teie poole täitetoimikus olevate dokumentide koopiade saamiseks nõutava tasu küsimuses.

Vastasite mulle 18.09.2009 ja täiendavalt 09.05.2011 ning esitasite oma seisukohad ja selgitused.

Tutvusin avalduse, asjakohaste õigusnormide ning Teie põhjalike selgitustega ning **leian, et kuni 31.12.2009 kehtinud kohtutäituri seaduse (KTS) § 25¹⁹ oli ja alates 01.01.2010 kehtima hakanud KTS § 42 lg 1, mille kohaselt tasub dokumendi koopia valmistamise eest koopia tegemist taotlenud isik, on Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlas üksnes juhul, kui:**

- täitemenetluse võlgnikule edastatakse või toimetatakse alati kätte tema õigusi ja kohustusi puudutavad kõik täitedokumendid või teave nende kohta;
- kohtutäiturid rakendavad lisaks KTS §-le 42 ka avaliku teabe seaduse §-s 26 sisalduvat kaalutusõigust ning
- jätkub üldine kohtupraktika, mille kohaselt hangib täitetoimiku materjalid reeglina kohus ise.

Selgitan oma seisukohta alljärgnevalt.

I Asjaolud ja menetluse käik

1. Meenutan, et minu poole pöördus kinnipeetav, kes soovis kohtult taotleda täitemenetluse lõpetamist rahalise karistuse või varalise karistuse täitmise aegumise tõttu (karistusseadustiku § 82). Avaldaja pöördus vastava taotlusega kohtu poole, mille kohus tagastas ning selgitas, et ta peab kohtule saatma ka täitetoimiku. Avaldaja pöördus kohtutäituri poole täitetoimiku materjalide saamiseks. Kohtutäitur teatas, et enne koopiade väljastamist tuleb tasuda üle 900 krooni. Avaldaja sõnul selgitas ta nii kohtutäiturile kui ka täitmiskohtunikule, et tal puuduvad koopiade tegemiseks rahalised vahendid. Kohtunik olevat talle vastanud, et kohtul ei lasu kohustust täitetoimikuid välja nõuda, vaid seda peab ta ise tegema.

2. Teatavasti on esimesena nimetatud küsimus (täitemenetluse võlgniku kohustusest taotleda kohtult täitemenetluse lõpetamist aegumise tõttu) tänaseks lahendatud, kuna alates 01.01.2010 jõustunud täitemenetluse seadustiku (TMS) § 202 redaktsiooni kohaselt on täitemenetluse

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

lõpetajaks kriminaalasjas või väärteo asjas tehtud kohtuotsuse või kohtuvälise menetleja otsuse alusel määratud rahaträhvi ja rahaliste ning varaliste karistuste sissenõudes täitmise aegumisel mitte enam kohus, vaid kohtutäitur ise.

3. Küsimuses, mis puudutab koopiade tasulisust, asusite oma 18.09.2009 vastuses 10.1-6/9838 seisukohale, et kuni 31.12.2009 kehtinud kohtutäituri seaduse § 25¹⁹ lg 1 teise lause¹ puhul ei olnud õigustatud tõlgendus, mille kohaselt on silmas peetud üksnes juhtumeid, mil tegu on dokumendiga, mis tuleb võlgnikule kätte toimetada. Leidsite, et see oleks liigselt kitsendav. Juhul, kui isik soovib kohtus taotleda täitemenetluse lõpetamist ja selleks nõuab kohus talt kogu toimikut, on tal äratuntav huvi saada kogu toimik pakatina. Juhul, kui ta maksaks selle eest, ei tekiks Teie sõnul ka vaidlust selle üle, kas tal on õigus kogu toimikut saada. Seetõttu pidasite võimalikuks nimetatud tasuvabastust kohaldada nii, et menetlusosalisel on õigus need ära kirjad saada tasuta. Samas kirjas märkisite, et Justiitsministeerium lubab omalt poolt nimetatud küsimust ära kirjade tasust täiendavalt analüüsida.

4. Pöördusin 01.04.2011 täiendavalt Teie poole ning palusin mulle teada anda, millisele järeldusele Te oma 18.09.2009 kirjas mainitud analüüsi tulemusena jõudsite.

5. Teatavasti jõustus 01.01.2010 uus kohtutäituri seaduse (KTS) redaktsioon. Kehtiva KTS § 42 lg 1 kohaselt tasub dokumendi koopia valmistamise eest koopia tegemist taotlenud isik. Sätet ei kohaldata haldusorganile, kellel on seadusest tulenev õigus saada täitetoimikust teavet. Erinevalt varasemast redaktsioonist ei sisalda sätte teine lause enam sõnu „ega menetlusosalisele, kellel on õigus saada täitetoimingu tegemist käsitlev akt, kui see väljastatakse talle esmakordselt.“. Nii nähtub seaduse erinevaid redaktsioone grammatiliselt tõlgendades, et alates 01.01.2010 peab menetlusosaline tasuma toimiku koopiade tegemise eest ka selles sisalduvate dokumentide esmakordsel väljastamisel. Samas on sätet muutva eelnõu seletuskirja kohaselt ainsaks paragrahvi muudatuseks õiendi väljastamisel elatisasjades kohtutäituri tasu suuruse muutmine. Seletuskirjas on sõnaselgelt kirjas, et muus osas kehtivat regulatsiooni ei muudeta.²

6. TMS § 35 lg 1 kohaselt võib täitemenetluse osaline täitetoimikuga tutvuda ning tal on õigus saada sellest ära kirju ja õiendeid. Lõike 2 kohaselt nähakse ära kirjade ja õiendite eest võetav tasu ette kohtutäituri seaduses. Nii ei tulene ka täitemenetluse seadustikust eriregulatsiooni KTS § 42 lõikes 1 sätestatust. Normide koosmõjust võib järeldada, et 462 SE seletuskiri ei olnud kooskõlas muudatuste sisuga ning regulatsioon muutus täitemenetluse osalise jaoks siiski ebasoodsamaks.

7. Palusin Teil mulle selgitada, kas minu eelmises lõigus esitatud järeldus on õige ehk kas alates 01.01.2010 kadus täitemenetluse osalisel võimalus saada tasuta kõikide täitetoimikus sisalduvate dokumentide koopiaid. Kui vastus küsimusele on jaatav, siis palusin Teil muudatuse põhjusi selgitada.

8. Vastasite 09.05.2011 ning selgitasite, et erinevalt varasemalt kehtinud regulatsioonist ei näe kehtiv kohtutäituri seadus tõesti enam ette tasuta koopia saamist menetlusosalisele, kellel on õigus saada täitetoimingu tegemist käsitlev akt, kui see väljastatakse talle esmakordselt. Nimetatud sätte kaotati 01.01.2010 jõustunud seadusest põhjusel, et see võimaldas mitmeti tõlgendamist. Lisaks sellele tõlgendusele, mis esitati 18.09.2009 kirjas nr 10.1-6/9838, leiaste, et viidatud sätte oli

¹ Kuni 31.12.2009 kehtinud kohtutäituri seaduse § 25¹⁹ lg 1: „(1) Dokumendi koopia valmistamise eest tasub koopia tegemist taotlenud isik. Sätet ei kohaldata haldusorganile ega menetlusosalisele, kellel on õigus saada täitetoimingu tegemist käsitlev akt, kui see väljastatakse talle esmakordselt.“

² Kohtutäituri seaduse eelnõu (462 SE) ja seletuskiri. Kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=594370&u=20110330152117>

mitmeti tõlgendatav ka muus osas. Segadust tekitas sõna „esmakordselt“, kuna reeglina edastavad või toimetavad kohtutäiturid menetluse käigus täitetoimingute kohta koostatud akte kätte. Seetõttu oli vaieldav, kas menetlusosaline saab kohtutäituri büroost akti kätte esmakordselt.

9. Kirjeldasite, et käesoleva juhtumiga sarnaselt sätestab võrreldava toimingu tasu näiteks ka notari tasu seaduse § 35, mis näeb notari tasu iga lehekülje A4 ära kirja valmistamise eest 0,19 eurot (3 krooni). Märkisite siiski, et kohtutäituri ja notari tasu dokumendi koopia valmistamise eest ei ole üks üheselt võrreldavad. Notarite puhul on sagedasem toiming kinnitatud ära kirjade tegemine ja kinnitamata ära kirjade ehk koopiade valmistamist tuleb suhteliselt harva ette. Kohtutäituri töömaht dokumentidest koopiade valmistamisel on oluliselt suurem. Menetlusosalistel on õigus dokumentidest nõuda koopiaid kogu menetluse kestel, menetlus ise võib kesta aastaid. Kohtutäitur võib aastate jooksul teostada mitmeid täitetoiminguid, milledest kõikidel menetlusosalistel on õigus nõuda koopiaid. Menetlusosaliste ring, kellel on õigus dokumentidest koopiaid saada, võib võrreldes notariaaltoimingut puudutatavate isikute ringiga olla tunduvalt suurem. Seetõttu, arvestades kohtutäituri töö spetsiifikat olete seisukohal, et kohtutäituri tasu suurus dokumendi koopia valmistamise eest on põhjendatud.

10. Selgitasite lisaks, et kõige suurem huvi täitetoimikuga tutvumiseks ja sellest koopiade saamiseks on tõenäoliselt isikul, kelle õigusi ja kohustusi täitemenetlus kõige enam puudutab ehk võlgnikul. Samas tuleb võlgnikule edastada või toimetada tema õigusi ja kohustusi puudutavad dokumendid või teave nende kohta kätte. Täitetoimikus sisalduvad enamasti dokumendid, mis peavad võlgnikule olema juba edastatud. Kohtutäiturimäärustiku § 19 lg 6 loetleb dokumendid, mis peavad pabertoimikus kajastuma³. Elektroonilises täitetoimikus sisalduvad andmed eelkõige täitetoimingute aktide kohta, mis on leitavad kohtutäiturimäärustiku lisana. Eeldades, et võlgnik on kõik dokumendid, mis seaduse kohaselt tuleb talle edastada või kätte toimetada, kätte saanud, võib tal põhjendatud huvi olla peamiselt nende dokumentide osas, mis on esitatud teiste menetlusosaliste (sissenõudja) poolt. Samas peab kohtutäitur võlgnikku teavitama kõikidest täitemenetluses tähtsust omavatest asjaoludest, mis võivad mõjutada võlgniku õigusi või kohustusi, mistõttu võib võlgnikul dokumentidest koopiade saamise vajadus olla üsna väike.

11. Märkisite täiendavalt, et menetlusosalistel on täitetoimikust teabe saamiseks ka teisi võimalusi kui dokumentidest koopiade tegemine. Menetlusosalisel on õigus kohtutäituri büroos tutvuda täitetoimikuga, teha sealt vajalikke märkmeid, esitada kohtutäiturile suulisi ja kirjalikke järelepärimisi ning taotleda kohtutäiturilt dokumentide edastamist ka elektrooniliselt. Teie hinnangul on tõenäoliselt peamiseks põhjuseks täitetoimikust koopiade taotlemisel kaebuse esitamise soov kas kohtule või Justiitsministeeriumile. Kaebuse lahendamisel on kohtul võimalik kohtutäiturilt välja nõuda kogu täitetoimik, samuti on lisadokumentide küsimise õigus Justiitsministeeriumil, mistõttu ei pea menetlusosaline kõiki oma väiteid tõendavaid dokumente kaebusele lisama.

12. Kokkuvõtvalt leidsite, et kohtutäituri töö spetsiifikat arvestades on kohtutäituri tasu suurus dokumendi koopia valmistamise eest põhjendatud.

³ Justiitsministri 15.12.2009 määrus number 42 „Kohtutäiturimäärustik“. Kättesaadav elektroonilisest Riigi Teatajast: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106052011018>

II Asjakohased õigusnormid

13. Kohtutäituri seadus, kehtivus kuni 31.12.2009

„§ 25¹⁹. Dokumendi koopia valmistamise ja õiendi väljastamise eest makstav tasu

- (1) Dokumendi koopia valmistamise eest tasub koopia tegemist taotlenud isik. Sätet ei kohaldata haldusorganile ega menetlusosalisele, kellel on õigus saada täitetoimingu tegemist käsitlev akt, kui see väljastatakse talle esmakordselt.
- (2) Kohtutäituri tasu dokumendi koopia valmistamise eest on:
 - 1) A4 formaadis lehekülje eest 5 krooni;
 - 2) A3 formaadis lehekülje eest 7 krooni.
- (3) Täitemenetlust käsitleva õiendi väljastamise eest on kohtutäituri tasu 25 krooni. Kui õiend väljastatakse elatisasjas, on kohtutäituri tasu 15 krooni.“

14. Kohtutäituri seadus, kehtivus alates 01.01.2010

„§ 42. Dokumendi koopia valmistamise ja õiendi väljastamise tasu

- (1) Dokumendi koopia valmistamise eest tasub koopia tegemist taotlenud isik. Sätet ei kohaldata haldusorganile, kellel on seadusest tulenev õigus saada täitetoimikust teavet.
- (2) Kohtutäituri tasu dokumendi koopia valmistamise eest on:
 - 1) A4 formaadis lehekülje eest 0,31 eurot;
 - 2) A3 formaadis lehekülje eest 0,44 eurot.
- (3) Täitemenetlust käsitleva õiendi väljastamise eest on kohtutäituri tasu 1,50 eurot.“

III Õiguskantsleri õiguslik käsitus

15. Kuigi avaldusaluse juhtumi menetluse käigus on ära langenud avalduses tõstatatud takistus täitemenetluse lõpetamise taotlemiseks (TMS § 202 01.01.2010 jõustunud redaktsioon), otsustasin siiski analüüsida kohtutäituri seaduses sisalduva üldise koopiade eest tasumise kohustuse õiguspärasust, kuna see võib puudutada ka muid juhtumeid, mil täitemenetluse võlgnikul võib tekkida vajadus täitetoimiku koopiade järgi.

16. Avaldusega seonduvalt tõusetus 2 põhiküsimust:

- kas täitemenetluse käigus kohtusse pöördumisel on täitedokumentide kohtutäiturilt väljanõudmine kohtusse pöörduja enda või kohtu kohustus ning
- kas kohtutäituri tasu ja selle suurus dokumendi koopia valmistamise eest on põhiseaduspärane.

17. Märgin alustuseks, et kohtusse pöördumise näol on tegemist Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS või Põhiseadus) §-s 15 sisalduva igäühe õigusega. Tegemist on nn absoluutse ehk nullreservatsiooniga põhiõigusega⁴, mille piiramiseks Põhiseadus sõnaselgelt võimalust üldse ette ei näe. Siiski on sellise õiguse piiramine lubatav, kuid üksnes väga kaalukal, ainult Põhiseaduses endas sisalduval põhjusel (kas siis mõne teise absoluutse põhiõiguse või põhiseaduslikku järku

⁴ Õigusteoorias ja ka kohtupraktikas eristatakse kolme liiki põhiõiguseid: lihtsa (õigust võib piirata mistahes juhul, kui see ei ole Põhiseadusega vastuolus) ja kvalifitseeritud (õigust võib piirata juhul ja ulatuses, milles Põhiseadus seda võimaldab) seadusereservatsiooniga ning nullreservatsiooniga (Põhiseadus ei näe üldse õiguse piiramise võimalust sõnaselgelt ette, nimetatakse ka seadusereservatsioonita või ka absoluutseks õiguseks) põhiõigused. Olenevalt konkreetsest õigusest on ka parlamendil vastavalt kas ulatuslikumad või piiratamad võimalused (reservatsioonid) õiguse kasutamist piirata.

väärtuse kaitsmiseks). Iseenesest on võimalik õiguse kasutamist reguleerida (nt nõuded kohtusse pöördumisel), kuid siiski vaid viisil, et igäühe võimalus kohtusse pöörduda ja kohtumenetluses osaleda on tegelikult ja piisavalt tagatud. Riigikohus on märkinud, et PS §-des 13, 14 ja 15 ette nähtud õigus kohtulikule kaitsele hõlmab nii isiku õigust esitada õiguste ja vabaduste rikkumise korral kaebus kohtule kui ka riigi kohustust luua põhiõiguste kaitseks kohane kohtumenetlus, mis on õiglane ja tagab isiku õiguste tõhusa kaitse.⁵

18. Enne analüüsi juurde asumist pean vajalikuks rõhutada ka täitemenetluse olemust ning seda, mida on täitemenetluse võlgnikul võimalik kohtus taotleda või vaidlustada. Esiteks on täitemenetluse suur eesmärk kohustuse või nõude täitmine ja võlausaldaja huvi tagamine. Teiseks tuleb silmas pidada, et täitemenetlus asub nn vaidluse lõpus ning piirdub ainult teatud asutuse, organi või ka kohtu sisulise lahendi täitmisega. Kuni täitemenetluseni on võlgnikul võimalik kohustust vabatahtlikult täita ehk täitemenetlust vältida. Kolmandaks tuleb arvestada, et täitemenetluses enam vaidluse sisulise lahendamise ei tegeleta, vaid toimub nn formaliseeritud menetlus, kus kohtutäitur viib ellu täitedokumentis⁶ sisalduva kohustuse. Seda tehes kontrollib kohtutäitur üksnes seda, kas täitmiseks esitatud dokument vastab formaalselt seaduse nõuetele ning viib selles sisalduva kohustuse täitemenetluse seadustiku tingimusi ja korda arvestades täide. See, mida täitemenetluse osaline saab kohtus vaidlustada või taotleda, seondub üksnes täitemenetluse endaga (nt TMS §-des 217 ja 218 nimetatud kohtutäituri otsus või tegevus täitedokumendi täitmisel või täitetoimingu tegemisest keeldumisel).

(1) Kas täitedokumentide väljanõudmine on kohtusse pöörduja või kohtu kohustus

19. Kuigi avalduses kirjeldatud juhtum puudutas kohtusse pöördumist väärteomenetluses, analüüsin küsimust lisaks ka tsiviilkohtumenetluse kontekstis, kuna just viimases lahendatakse hagita menetluse raames kaebuseid kohtutäituri otsuste peale (tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 475 lg 1 p 15).

20. Avaldusalusel juhul oli kohtusse pöördumise eeltingimuseks, et kohtusse pöörduja esitaks kohtule täitetoimiku. Täitetoimikud asuvad kohtutäituri büroos. Taotlejaks oli kinnipeetav, kellel puudub võimalus taotleda dokumente elektrooniliselt.

21. Sisuliselt võib siin tõstatada küsimuse tõendite kogumise organiseerimisest ehk kas aktiivne peab olema kohus või taotleja ise.

22. Väärteomenetluse seadustiku (VTMS) § 85 p 3 kohaselt teeb kohtunik asja kohtuliku arutamist ette valmistades kindlaks, milliseid tõendeid tuleb uurida kohtulikul arutamisel ja võtab tarvitusele abinõud nende esitamiseks kohtuistungil. Selgitasite mulle oma 18.09.2009 vastuses, et sätet võib tõlgendada ka viisil, mille kohaselt teeb kohtunik enda jaoks kindlaks, milliseid tõendeid ta asja lahendamisel vajalikuks peab ning organiseerib nende õigeaegse hankimise. Kuna täitemenetluse küsimused lahendab kohus VTMS § 212 lg 1 alusel kirjalikus menetluses, siis seda enam on oluline, et kohus nõuab vajalikud materjalid ise välja; seda ka juhul, kui avaldaja seda ise teinud ei ole (s.t. lisanud avaldusele).

24. TsMS § 230 lg 2 kohaselt esitavad tõendeid üldiselt menetlusosalised ise ning kohus võib teha menetlusosalistele ettepaneku esitada täiendavaid tõendeid. Arvestades, et kohtutäituri kaebeotsuse (eelnev vaidlustamine kohtutäituri juures on kohustuslik) vaidlustamine toimub hagita menetluse

⁵ RKÜKo 16.05.2008, 3-1-1-88-07, p 41.

⁶ Ammendav loetelu täitedokumentidest sisaldub täitemenetluse seadustiku §-s 2.

raames, on oluline ka lõige 3, mis näeb ette, et hagita menetluses võib kohus tõendeid koguda omal algatusel, kui seadusest ei tulene teisiti. Antud juhul kohtutäituri seadus ega ka täitemenetluse seadustik teisiti ette ei näe.

25. Soovides teada saada, kuidas kohtud on eeltoodud õigusnorme tõlgendanud ja rakendanud, tutvusin elektroonilise kohtuinfosüsteemi (KIS) vahendusel juhuvaliku põhimõttel erinevate kohtulahenditega. Nii märkis nt Tartu Maakohus oma 04.05.2009 kohtumääruses asjas nr 4-09-7143, milles kohtu poole pöördus analoogse taotlusega kinnipeetav, kes taotles nõuete aegunuks tunnistamist: „5. Välja nõuda kohtutäitur [...] vaidlusaluste täiteasjade toimikud (avaldustega nõustumise korral täitetoimikute esitamine ei ole vajalik).“

26. Sarnases asjas sedastas Pärnu Maakohus 17.07.2009 korraldava määruse resolutsioonis asjas nr 4-09-11864: „1. Võtta [...]’i avaldus Pärnu Maakohtu Paide kohtumaja menetluse.“

1. Toimetada kohtutäiturile kätte määruse koopia.

2. Määrata kohtutäiturile tähtaeg avaldusele kirjalikult vastamiseks 20 päeva alates avalduse ärakirja kättetoimetamisest. Vastuses märkida vaidlustatud otsuse jõustumise kuupäev ja seisukoht avalduse põhjendatuse suhtes. [minu allakriipsutus, IT] Vastusele lisada vaidlustatud otsuste koopia.“

27. Tartu Maakohtu 28.04.2010 määrusega nr 2-08-19223 saatis kohus kohtutäiturile kirja: „Palun väljastada kohtule XX täiteasja nr XX toimiku originaal. Palun teatage, kui on vaja, et meie käskjalg tuleks sellel järele.“

28. Harju Maakohtu 23.11.2010 määrusega 2-10-39445 kohustati kohtutäituri esitama kohtule täiteasja kohta avatud täitetoimikust ära kiri 10 päeva jooksul alates käesoleva kohtumääruse kättetoimetamisest.

29. Harju Maakohtu 11.05.2011 määruses 2-11-5773 seisab: „6. Kohustada kohtutäitur XX esitama kohtule täitetoimik täiteasjas nr. XX 10 (kümne) päeva jooksul alates käesoleva määruse kättetoimetamisest.“

30. Väljatoodud näited ilmestavad minu hinnangul seda, et avaldusalune juhtum, mil kohus tegi täitetoimiku materjalide esitamise täitemenetluse võlgniku ülesandeks, võib olla üks väheseid erandeid üldisest vastupidisest ja nn võlgniku-sõbralikust kohtupraktikast. Valdavalt kasutavadki kohtunikud omaalgatusõigust ja uurimisprintsipi ning hangivad vajadusel täitetoimiku ehk otsustamiseks vajalikud tõendid ise (seda nii väärtemenetluses kui ka tsiviilkohtumenetluses). Arvestades, et TsMS § 230 lg 3 kohaselt kohus võib, mitte ei pea koguma hagita menetluses tõendeid koguda omal algatusel, ei saa siiski kõikidel juhtudel väita, et kohus käitub õigusvastaselt juhul, kui teeb tõendite esitamise kaebaja kohustuseks. Kõik oleneb konkreetse juhtumi asjaoludest.

31. Selgitasite mulle oma 18.09.2009 vastuses, et kohus peakski lähtuma iga juhtumi asjaoludest ning korraldama tõendite kogumise mõistlikult ning menetlust ja menetlusosalisi kõige vähem koormaval viisil. Kinnipeetavast avaldaja korral tuleb arvestada, et tegu on isikuga, kelle võimalused suhtlemisel välismaailmaga ja nt ka arvuti kasutamisel on piiratud, mistõttu kohtu vastutus peaks menetluse juhtimisel olema suurem. Samas vabaduses viibiva menetlusosalise puhul on põhjendatud tema enda suurema aktiivsuse ja võimaluste eeldamine menetlusele kaasaaitamiseks.

32. Kokkuvõtvalt leian, et kuigi avaldusalusel juhul on avaldaja pahameel mõistetav, võib nii VTMS § 85 p 3 kui ka TsMS § 230 lg 3 pidada Põhiseadusega kooskõlas olevaks, kuna need sätted annavad kohtule kaalutusõiguse konkreetse juhtumi asjaolusid arvestades hankida lahendi tegemiseks vajalik teave kas ise või teha see kohtusse pöörduja ülesandeks. Märgin, et üldiselt on kohtupraktika kujunenud täitemenetluse võlgniku-sõbralikuna selliseks, kus kohus küsib kohtutäiturilt vajaliku teabe, sh ka täitetoimiku ise välja ning ei tee seda kohtusse pöörduja kohustuseks.

33. Seetõttu leian, et nimetatud sätted võimaldavad tagada igäihe tegeliku õiguse kohtusse pöörduda.

(2) Kohtutäituri tasu ja selle suurus dokumendi koopia valmistamise eest

34. Enne pealkirjas esitatud küsimusele vastamist pean vajalikuks selgitada, milleks võib täitemenetluse võlgnik täitetoimiku koopiaid vajada.

35. Selgitasite mulle 09.05.2011, et võlgnikule tuleb edastada või kätte toimetada tema õigusi ja kohustusi puudutavad dokumendid või teave nende kohta. Märkisite, et täitetoimikus sisalduvadki enamasti need dokumendid, mis peavad võlgnikule olema juba edastatud. Kui eeldada, et võlgnik on kõik dokumendid, mis seaduse kohaselt tuleb talle edastada või kätte toimetada, kätte saanud, siis võib tal põhjendatud huvi olla peamiselt nende dokumentide osas, mis on esitatud teiste menetlusosaliste (sissenõudja) poolt.

36. Lisaks täitemenetluse võlgnikule kättetoimetatud dokumentidele võib tal seega olla huvi teada saada täitetoimikus sisalduvat teavet kohtutäituri tehtud päringute ja nende vastuste kohta.⁷ Lisaks sisulisele teabele võimaldab see mh objektiivselt hinnata ka seda, mida ja millal on kohtutäitur teinud, sh ka tegevusetust.

37. Selgitasite, et kohtutäitur peab võlgnikku teavitama kõikidest täitemenetluses tähtsust omavatest asjaoludest, mis võivad mõjutada võlgniku õigusi või kohustusi. Märkisite täiendavalt, et menetlusosalistel on täitetoimikust teabe saamiseks ka teisi võimalusi kui dokumentidest koopia tege mine. Menetlusosalisel on õigus kohtutäituri büroos tutvuda täitetoimikuga, teha sealt vajalikke märkmeid, esitada kohtutäiturile suulisi ja kirjalikke järelepärimisi ning taotleda kohtutäiturilt dokumentide edastamist ka elektrooniliselt. Leidsite, et tõenäoliselt on peamiseks põhjuseks täitetoimikust koopia te taotlemisel kaebuse esitamise soov kas kohtule või Justiitsministeeriumile.

⁷ Kohtutäiturimäärustiku § 19. Täitetoimik

[...](6) Paber kandjal olevasse täitetoimikusse paigutatakse vähemalt järgmised dokumendid:

- 1) sissenõudja avaldus, kui avalduse esitamine on täitemenetluse alustamiseks ette nähtud seaduses;
- 2) täitedokument või selle koopia või väljatrükk, mis on nõuetekohaselt kinnitatud, välja arvatud elektrooniliselt esitatud täitedokument;
- 3) teadete leht käesoleva paragrahvi lõikes 9 nimetatud märgetega;
- 4) kohtutäituri päringud ja nende vastused, elektrooniliste päringute korral vastuse väljatrükk või mäрге päringu teostamise ja tulemuse kohta, välja arvatud juhul, kui päringu teostamine ja selle tulemus on jäädvustatud muul taasesitamist võimaldaval viisil;
- 5) menetlusosaliste kaebused, avaldused ja selgitustaotlused ning nendega seotud kohtutäituri otsused ja vastused;
- 6) menetlusosaliste kokkulepped;
- 7) menetluses tehtud kohtulahendid;
- 8) võlgniku vanne;
- 9) täiteasjas laekumisi ja väljamakseid kajastav dokument.

38. Selgitasin oma kirja eelmises peatükis, et kaebuse lahendamisel kohtus on tegemist hagita menetlusega, mille käigus on kohtul võimalik kohtutäiturilt välja nõuda kogu täitetoimik. Lisasite, et lisadokumentide küsimise õigus on ka Justiitsministeeriumil, mistõttu ei pea menetlusosaline kõiki oma väiteid tõendavaid dokumente kaebusele lisama.

39. Eeltoodut arvestades leian, et valdavalt saab täitemenetluse võlgnik täitemenetlust puudutava teabe kätte talle kohtutäituri saadetud täitemenetluse dokumentidest, milles sisalduva teabe alusel peaks täitemenetluse võlgnikul olema võimalik hinnata, kas täitemenetluse läbiviimisel on tema õiguseid rikutud või mitte. Nii võib nõustuda seisukohaga, et üldjuhul võib täitemenetluse võlgnikul dokumentidest koopiade saamise vajadus olla tõepoolest tegelikkuses üsna väike. Üksikutel juhtudel võib selline seisukoht siiski mitte kehtida, nt juhul, kui faktiliselt ei ole kinnipeetavast täitemenetluse võlgnikul võimalik oma õiguseid kasutada (büroosse kohale minna, helistada, saata kirju rahapuudusel vm).

40. Arvestades, et käsitlete täitemenetlust haldusmenetluse eriliigina, millist menetlust viib haldusorganina läbi kohtutäitur, võib edasi tõstatada küsimuse, kas menetlusosalisele peaks olema tagatud dokumentidega tutvumise ja koopiade tegemise õigus samas ulatuses kui haldusmenetluse seaduse alusel.

41. Nii kuni 31.12.2009 kehtinud KTS § 25¹⁹ kui 01.01.2010 jõustunud KTS § 42 näeb ette dokumendi koopia saamise võimaluse üksnes tasu maksmisel. Sellise regulatsiooni mõju tegelik ulatus oleneb soovitud koopiade arvust. Juhul, kui koopiade arv on väike, piirangu ülemäärasuse probleemi ei teki. Juhul, kui lehekülgede arv on suur, võib minu hinnangul teatud hetkel rääkida piirangu ebaproportsionaalsusest. Nii leian, et avaldusalusel juhtumil, mil kohtusse pöördumise eeltingimuseks oli koopiade eest 900 krooni maksmine, võis piirangu ulatus olla ülemäärane. Käsitledes kohtutäiturit haldusorganina peaks viimane sellisel juhul hea halduse põhimõttest tulenevalt isikule selgitama, et kohtul ja Justiitsministeeriumil on endal õigus toimik välja nõuda.

42. Pean iseenesest seadusandja kaalutlust põhjendatuks, mille kohaselt tuleb inimesel osaleda riigilt dokumentide koopiade saamisel tekkiva kulu tasumisega. Seda iseäranis juhul, kui talle on varasemalt juba osa originaaldokumentidest kätte toimetatud (nii nõuet või kohustust kajastavad sisulised täitedokumentid kui ka täitemenetluse käigus koostatud nt täitelehed).

43. Erinevad seadused näevad dokumendi koopiade saamiseks ette erineva ulatuse. Kohtutäituri seaduses olid need kuni 31.12.2009 A4 formaadis lehekülje eest 5 krooni ja A3 formaadis lehekülje eest 7 krooni ning alates 01.10.2010 vastavalt A4 formaadis lehekülje eest 0,31 eurot ja A3 formaadis lehekülje eest 0,44 eurot.

44. Käsitledes kohtutäiturit haldusorganina ning täitemenetlust haldusmenetluse eriliigina, võib asjakohaseks pidada ka avaliku teabe seadust, mille § 25 lg 2 kohaselt tasub paber kandjal koopiade valmistamise eest teabenõudja kuni 0,19 eurot (kuni 31.12.2010 kolm krooni) iga väljastatud lehekülje eest alates 21. leheküljest. Antud juhul tuleb väga oluliseks pidada veel ka sama seaduse § 26, mis näeb ette 3 alust koopiade valmistamise kulude katmisest vabastamise võimaldamiseks, mh juhtumi, kui teabenõudjale on teave vajalik oma õiguste ja vabaduste teostamiseks või kohustuste täitmiseks ja tal ei ole majanduslikke võimalusi kulude katmiseks (p 3).

45. Kahe väljatoodud õigusliku regulatsiooni puhul on seadusandja ette näinud samasisulise toiminguga eest erineva tasu maksmise materiaalõigusliku aluse (kulu ulatuse ning maksmisest tasumise vabastamise võimaluse või selle puudumise).

46. Avaliku teabe seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt: „[...] näeb eelnõu ette (§ 25 lg 2) kulutuste katmise teabenõudja poolt juhul, kui teave väljastatakse paber kandjal ja selle maht on üle 20 lehekülje. Selline regulatsioon välistaks ka ilma põhjuseta päringute esitamist ja teabevaldajal liigsete kulutuste tekkimist. Digitaalsel viisil teabe väljastamine, olenemata selle mahust, ei tohiks liigseid kulutusi tekitada. Paragrahvis 26 jäetakse võimalus teabenõudja vabastamiseks kulutuste katmisest, see ei ole majanduslikult otstarbekas või teabenõudjal ei ole majanduslikke võimalusi kulusid katta“⁸

47. Kohtutäituri seaduses kulude katmisest vabastamise sõnaselge võimalus puudub. Samas tuleb minu hinnangul menetluse käigus kogutud dokumentidega tutvumise õigust lugeda nii täitemenetluses kui ka haldusmenetluses olemuslikult sarnasteks, mistõttu peaks antud osas laienema ka kohtutäituri kui haldusorgani läbi viidavale menetlusele haldusmenetluse seaduses sätestatu (KTS § 2 lg 1 esimene lause: „(2) Käesolevas seaduses ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades käesoleva seaduse erisusi.“). Märgin lisaks, et Riigikohus on oma mitmetes otsustes leidnud, et juhul, kui eriseadus ei sätesta piisavat menetlust isiku kaitseks, tuleks rakendada lisaks ka üldseaduse (antud juhul haldusmenetluse seaduse) regulatsiooni.⁹ Riigikohus on ka sedastanud, et isegi juhul, kui eriseadus välistab haldusmenetluse seaduse kohaldamise (nt on eriseaduses kirjas, et haldusmenetluse seaduse regulatsiooni ei kohaldata), kuulub haldusmenetluse seadus siiski kohaldamisele juhul, kui eriseadus ei taga inimesele piisavat kaitset¹⁰.

48. Eeltoodu alusel leian, et lisaks KTS §-le 42 laieneb dokumentidega tutvumise õigusele ka HMS § 37 ning selle lõikes 4 sisalduv viide avaliku teabe seadusele, ehk ka AvTS §-s 26 sisalduv kohtutäituri kaalutusõigus kulude katmisest vabastamise kohta¹¹.

49. Kohtutäituri seaduses koopiata tasu suuruse kohta selgitasite, et antud küsimuse juures tuleb arvestada seda, et menetlusosalistel on õigus dokumentidest nõuda koopiaid kogu menetluse kestel, menetlus ise võib kesta aastaid. Kohtutäitur võib aastate jooksul teostada mitmeid täitetoiminguid, milledest kõikidel menetlusosalistel on õigus nõuda koopiaid. Seetõttu leidsite, et arvestades kohtutäituri töö spetsiifikat, on kohtutäituri tasu suurus dokumendi koopia valmistamise eest põhjendatud. Lisaks märkisite, et kohtutäituri õigus küsida dokumendi koopia valmistamise eest tasu kujutab endast kohtutäituri tasu. See tähendab, et erinevalt täitekuludest ei järgita kohtutäituri tasu välja mõistmisel kulupõhisuse põhimõtet, vaid erinevad tasud moodustavad teatud paketi, kus paratamatult osade toimingute kõrgemad tasud doteerivad teiste vähemväärtuslike toimingute tegemist. Kohtutäituri tasu on seaduses sätestatud ühe kindla suurusena, millega kaasnevaid tegelikke kulusid ei pea kohtutäitur tõendama.

50. PS § 12 lg 1 kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed. Juba 2002. aastal leidis Riigikohus, et § 12 lg 1 esimest lauset tuleb tõlgendada ka õigusloome võrdsuse tähenduses, mis nõuab üldjuhul, et seadused ka sisuliselt kohtleks kõiki sarnases olukorras olevaid isikuid ühtemoodi. Selles

⁸ Avaliku teabe seaduse eelnõu (462 SE I) seletuskiri. Kättesaadav Riigikogu veebilehelt: <http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=003672877&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11>

⁹ Vt lisaks RKHKm 04.04.2003, nr 3-3-1-32-03, p 12.

¹⁰ Vt lisaks RKHko 05.05.2005, nr 3-3-1-12-05, p 11.

¹¹ AvTS § 26. **Kulude katmisest vabastamine**

Teabevaldaja võib vabastada teabenõudja käesoleva seaduse § 25 lõikes 2 sätestatud kulude katmisest, kui:
 1) kulude sissenõudmine ei ole majanduslikult otstarbekas;
 2) teabenõudjale on teave vajalik teadusliku töö tegemiseks;
 3) teabenõudjale on teave vajalik oma õiguste ja vabaduste teostamiseks või kohustuste täitmiseks ja tal ei ole majanduslikke võimalusi kulude katmiseks.

põhimõttes väljendub sisulise võrdsuse idee: võrdseid tuleb kohelda võrdselt ja ebavõrdseid ebavõrdselt. Kuid mitte igasugune võrdsete ebavõrdne kohtlemine pole võrdsusõiguse rikkumine. Keeldu kohelda võrdseid ebavõrdselt on rikutud, kui kaht isikut, isikute gruppi või olukorda koheldakse meelevaldselt ebavõrdselt. Meelevaldseks saab ebavõrdset kohtlemist lugeda siis, kui selleks ei leidu mõistlikku põhjust.¹²

51. Leian, et antud juhul võib leida mõistlikke põhjusi kohtutäituri seaduses ja avaliku teabe seaduses koopiade eest ettenähtud erinevate tasu summade õigustamisele.

52. Nii nagu oma analüüsi alguses märkisin, on täitemenetluse näol tegemist üksnes varasema sisulise vaidluse lõppedes koostatud lahendi täitmisega, mistõttu piirdub ka kogu täitemenetlus üksnes nende tegevustega, mis on täitmise läbiviimiseks vajalikud. Nii on juba täitemenetluse alguseks täitemenetluse võlgniku jaoks teada täidetav põhikohustus ja selle ulatus (nt on väärteo- või kohtuotsus, ettekirjutus, viivistasu otsus vm talle varasemalt kätte toimetatud). Samuti peaks ta ise olema teadlik ka oma varast, mille arvelt oleks võimalik nõuet täita. Kolmandana tuleb oluliseks pidada ka võlgnikule saadetavate täitemenetlust puudutavate informeerivate dokumentide hulka ning nende sisu, milles on kajastatud veelkord nn täidetav põhikohustus, kaasnev kohtutäituri tasu, kohtutäituri kavandatavad edasised tegevused ning ka võlgniku õigused täitemenetluses. Nõustun samas kirja punktis 49 esitatud seisukohaga, et dokumendi koopia valmistamise tasu ei lähtu kulupõhimõttest (seda siiski vaid piirini, mil koopia tegemise tasu ei ole ülemäärane).

53. Pean siiski oluliseks märkida, et minu hinnangul ei saa erinevat kohtlemist õigustada asjaoluga, et kohtutäitur tegutseb teatud eraettevõtlusele sarnanevate põhimõtete (kui isemajandav haldusorganina tegutsev avalik-õiguslik ametiisik, kes viib muust täitevvõimust autonoomsena ja teatava sõltumatusena läbi haldusmenetluse eriliiki) alusel. Täitemenetluse näol on tegemist riigi tuumikfunktsiooni teostamisega, mistõttu ei saa koopiade kõrgemat tasu kohtutäituri puhul õigustada täituri tegevuse majanduslik tasuvus.

IV Lõpetuseks

54. Kirjeldasin eespool juhtumit, kus kinnipeetavast täitemenetluse võlgnik soovis pöörduda kohtu poole, kuid kohus nõudis talt täitetoimiku esitamist. Isik pöördus kohtutäituri poole täitetoimiku materjalide saamiseks, mille peale kohtutäitur teatas, et enne koopiade väljastamist tuleb tasuda üle 900 krooni. Teatavasti muutus minu menetluse käigus TMS § 202 (muudatus jõustus 01.01.2010), peale mida ei pea inimene enam pöörduma täitemenetluse lõpetamiseks KarS § 82 alusel kohtu poole, vaid vastava otsuse saab teha kohtutäitur ise. Seetõttu puudub antud vaidluse puhul vajadus täitetoimiku koopiade tegemiseks ja nende eest tasumiseks.

55. Tutvusin õigusnormidega ning kohtupraktikaga ning leian, et üldise praktika kohaselt ei kohusta kohtud kohtusse pöördujaid täitetoimikuid esitama, vaid kohus hangib vajalikud andmed kohtutäiturite käest ise. Seetõttu pean ka tõendite hankimise regulatsiooni VTMS-s ja TsMS-s piisavaks, tagamaks kohtusse pöördumise õigust. Pean avaldusalust juhtumit erandlikuks.

56. Küsimuses, mis puudutab kohtutäituri tasu ja selle suurust dokumendi koopia valmistamise eest KTS § 42 alusel, leian, et see on Põhiseadusega kooskõlas juhul, kui täitemenetluse võlgnik saab oma õiguste tagamiseks vajaliku teabe teada talle kättetoimetavatest täitedokumentidest ning

¹² RKPJKo 03.04.2002, nr 3-4-1-2-02, p 17.

erandlikel üksikjuhtudel, mil isiku taotlus toimiku materjalidest koopia saamiseks on põhjendatud, kasutab kohtutäitur AvTS §-s 26 sisalduvat kaalutusõigust.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Koopia: Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, info@kpkoda.ee